

Κατάφωρες παραβιάσεις των ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων για τους εγκλωβισμένους στα νησιά αιτούντες διεθνούς προστασίας

Η κατ'εξαιρέση διαδικασία των συνόρων που εφαρμόζεται στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου εξακολουθεί να παραβιάζει εγγυήσεις για την προστασία των ευάλωτων αιτούντων άσυλο. Η Υποστήριξη Προσφύγων στο Αιγαίο, η PRO ASYL και οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα εκφράζουν τις ανησυχίες τους για την υπαγωγή πολλών ευάλωτων αιτούντων, θυμάτων βασανιστηρίων που υποστηρίζονται από τις οργανώσεις, στη διαδικασία των συνόρων, παρά τα σοβαρά προβλήματα που σχετίζονται με την υγεία τους.

Η υποβολή αιτούντων άσυλο στη διαδικασία των συνόρων στα νησιά καθιστά «κενό γράμμα» τις διατάξεις που αποσκοπούν στην έννομη προστασία των ευάλωτων προσφύγων και στη διασφάλιση της δυνατότητάς τους να υποστηρίξουν την αίτηση ασύλου τους ενώπιον των αρχών. Εκτός από τον κίνδυνο παραβίασης της απόλυτης υποχρέωσης τήρησης της αρχής της μη επαναπροώθησης, η επιμονή των αρχών να επιβάλλουν την ταχεία διαδικασία σε ευάλωτους αιτούντες άσυλο και ειδικά των θυμάτων βίας και βασανιστηρίων αυξάνει σημαντικά τον κίνδυνο επανατραυματισμού τους,¹ θέτοντας έτσι σε περαιτέρω κίνδυνο την χρήζουσα αποκατάστασης ψυχική και σωματική τους υγεία.

Η υποχρέωση έγκαιρου εντοπισμού και προσήκουσας προστασίας των αιτούντων άσυλο που χρήζουν ειδικών εγγυήσεων διαπνέει το σύνολο της ελληνικής και ενωσιακής νομοθεσίας για το άσυλο. Οι αρχές ασύλου οφείλουν να αξιολογούν, κατόπιν της υποβολής της αίτησης ασύλου και σε όποιο στάδιο ανακλύπτουν οι εν λόγω ανάγκες, εάν οι αιτούντες χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων και προσήκουσας προσαρμογής της διαδικασίας, μεταξύ άλλων, λόγω ψυχικών διαταραχών ή έκθεσης σε βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες μορφές βίας.² Υποχρεούνται, δε, να παρέχουν «επαρκή υποστήριξη», ώστε να διασφαλίζεται η δυνατότητα των ευάλωτων αιτούντων να ασκήσουν τα δικαιώματά τους και να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις της διαδικασίας ασύλου.³ Πέρα από την ρητή υποχρέωση έγκαιρου εντοπισμού και πρόληψης επιστροφής των θυμάτων βίας και βασανιστηρίων σε χώρες στις οποίες μπορεί να υποστούν βασανιστήρια ή/και κακομεταχείριση στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου, τα κράτη οφείλουν να αποφεύγουν με οιονδήποτε τρόπο τον επανατραυματισμό τους.⁴

Η παροχή επαρκούς υποστήριξης, κομβικής σημασίας για μια δίκαιη διαδικασία ασύλου, δεν δύνανται να παρασχεθεί στη διαδικασία των συνόρων, όπου προβλέπονται σύντμηση των προθεσμιών και περιορισμοί στα δικονομικά δικαιώματα των αιτούντων. Κατόπιν της κατάργησης της εξαίρεσης των ευάλωτων αιτούντων από

¹ IRCT, *Falling through the cracks: Asylum procedures and reception conditions for torture victims in the European Union*, 2016, διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/2YOREQP>.

² Άρθρο 67, παρ. 1 Ν 4636/2019, Άρθρο 24, παρ. 1 και 4 Οδηγίας 2013/32/ΕΕ για τις διαδικασίες ασύλου.

³ Άρθρο 67, παρ. 2 Ν 4636/2019, Άρθρο 24, παρ. 3 και Αιτιολογική σκέψη 29 Οδηγίας για τις διαδικασίες ασύλου.

⁴ OHCHR, *Torture victims in the context of migration: Identification, redress and rehabilitation: Report on the third annual expert workshop*, 2017, διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/3pWzisP>.

τη διαδικασία των συνόρων,⁵ με την έναρξη ισχύος του Ν 4636/2019 στις αρχές του 2020, παρατηρείται η συστηματική υπαγωγή των αιτήσεων ευάλωτων ατόμων στη διαδικασία των συνόρων, καίτοι ο νόμος κάνει ιδιαίτερη μνεία στην έννοια της επαρκούς υποστήριξης, καθώς, ελλείψει τέτοιας υποστήριξης, απαγορεύεται η εξέταση των αιτήσεων ευάλωτων αιτούντων στη διαδικασία των συνόρων.⁶ Συνακολούθως, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), απαγορεύεται η χρήση της διαδικασίας συνόρων, χωρίς να έχει προηγουμένως εξακριβωθεί εάν δύναται να παρασχεθεί επαρκής υποστήριξη στον συγκεκριμένο αιτούντα.⁷

Χαρακτηριστική των σοβαρών ελλείψεων της ελληνικής πολιτείας στην τήρηση των ως άνω υποχρεώσεων είναι η υπόθεση ενός εξαιρετικά ευάλωτου αιτούντος άσυλο, θύματος σοβαρής κατ'επανάληψη βίας, ο οποίος, αν και έχει αναγνωρισθεί από την ΥΠΥΤ ως εμπόπτων στην κατηγορία των θυμάτων βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλης μορφής βίας, κλήθηκε κατ'επανάληψη να δώσει την προβλεπόμενη συνέντευξη ασύλου στη διαδικασία των συνόρων. Η αδιαφορία των αρχών στην ήδη σοβαρά κλονισμένη ψυχική του υγεία είχε ως αποτέλεσμα τον συστηματικό επανατραυματισμό του και εν τέλει την επιδείνωση της κατάστασής του και την επείγουσα διακομιδή του με ασθενοφόρο από τα γραφεία της Υπηρεσίας Ασύλου στα Επείγοντα του νοσοκομείου τέσσερις φορές.

Ουδέποτε εκτιμήθηκε από την Υπηρεσία Ασύλου η ανάγκη παροχής ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων στον αιτούντα λόγω της κατάστασης της υγείας του, είτε εάν ήταν δυνατή η παροχή επαρκούς υποστήριξης στην περίπτωση του, καίτοι είχε υποβληθεί ενώπιον της Υπηρεσίας Ασύλου σειρά ιατρικών εγγράφων, συμπεριλαμβανομένης διάγνωσης δημόσιου νοσοκομείου και εγγράφων που επεσήμαιναν την αδυναμία του αιτούντος να συμμετέχει σε μία απαιτητική διαδικασία όπως η συνέντευξη ασύλου και να αφηγηθεί εξαιρετικά τραυματικά για εκείνον βιώματα, καθώς και έγγραφα που σημείωναν την επιδείνωση της κατάστασής του κατόπιν της υπαγωγής του στη διαδικασία συνέντευξης. Μολονότι η κατάσταση της υγείας του ήταν σε γνώση των αρμοδίων αρχών, η υπόθεσή του δεν εξαιρέθηκε από τη διαδικασία των συνόρων.

Ενδεικτικό είναι ότι, ακόμη και κατόπιν περιστατικών κρίσεων που έλαβαν χώρα ενώπιον της Υπηρεσίας Ασύλου, η Υπηρεσία επέμενε να επιδίδει στον αιτούντα αλλεπάλληλες κλήσεις για συνέντευξη. Σε μία περίπτωση, δε, επεδίωξε να γίνει επίδοση της κλήσης και εντός του ασθενοφόρου που είχε κληθεί για τη διακομιδή του. Άμεση συνέπεια των πολλαπλών αυτών τραυματικών γεγονότων ήταν η περαιτέρω επιδείνωση της ψυχικής κατάστασης του ασθενούς.

Η δε επιμονή της Υπηρεσίας Ασύλου στη διεξαγωγή μίας συνέντευξης ασύλου με ταχύρρυθμη διαδικασία και μάλιστα την χρονική στιγμή κατά την οποία ο αιτών δεν δύναται να συμμετέχει σε μια τέτοια διαδικασία, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της έλλειψης οιασδήποτε μέριμνας για τους ευάλωτους και εγείρει κινδύνους για την υγεία των αιτούντων.

Επισημαίνεται, ως ενδεικτικό παράδειγμα των δυσχερειών στο συντονισμό των φορέων της διοίκησης,⁸ ότι, αν και στην περίπτωση του ανωτέρω αιτούντος η αναγνώρισή του από την ΥΠΥΤ ως εμπόπτοντος σε κατηγορία ευάλωτότητας είχε γίνει πολλούς μήνες

⁵ Άρθρο 60, παρ. 4, περ. στ' Ν 4375/2016.

⁶ Άρθρο 67, παρ. 3 Ν 4636/2019, Άρθρο 24, παρ. 3 Οδηγίας για τις διαδικασίες ασύλου.

⁷ ΔΕΕ, Υπόθεση C-808/18 *Επιτροπή κατά Ουγγαρίας*, 17 Δεκεμβρίου 2020, σκ. 199.

⁸ Μεταξύ άλλων, λόγω της έλλειψης συντονισμού ως προς την πρόσβαση στη βάση δεδομένων «Αλκυόνη»: Υποστήριξη Προσφύγων στο Αιγαίοκ.α., *The workings of the Screening Regulation: Juxtaposing proposed EU rules with the Greek reception and identification procedure*, Ιανουάριος 2021, 23-24, διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/36iX4HQ>.

πριν την κλήση του σε συνέντευξη, η Υπηρεσία Ασύλου δεν φαίνεται να έλαβε γνώση της ανωτέρω πράξης αναγνώρισης από την ΥΠΥΤ. Επιπλέον, παρά την προβλεπόμενη στο νόμο υποχρέωση της ΥΠΥΤ να διατάσσει άρση του γεωγραφικού περιορισμού για ευάλωτα πρόσωπα, στα οποία δεν δύνανται να παρασχεθεί επαρκής υποστήριξη,⁹ δεν εκδόθηκε απόφαση άρσης του γεωγραφικού περιορισμού του παρά μόνον σχεδόν ένα έτος μετά την αναγνώριση της ευάλωτότητας του και κατόπιν της υπαγωγής της αίτησης του σε μια ακατάλληλη και κακοποιητική – για τον ίδιο – διαδικασία εξέτασης στα πλαίσια της διαδικασίας συνόρων. Ωστόσο, τούτο ουδόλως απαλλάσσει την Υπηρεσία Ασύλου από την υποχρέωσή της να εξετάσει, αυτεπαγγέλτως και σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας, τη συμβατότητα της εφαρμογής της διαδικασίας των συνόρων με τις ειδικές διαδικαστικές ανάγκες του αιτούντος.

Η Υποστήριξη Προσφύγων στο Αιγαίο, η PRO ASYL και οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα καλούν τις ελληνικές και ευρωπαϊκές αρχές να απέχουν από την εφαρμογή των διαδικασιών των συνόρων, καθώς δεν διασφαλίζουν τη δίκαιη εξέταση των αναγκών διεθνούς προστασίας των αιτούντων. Οι αιτήσεις ασύλου που υποβάλλονται στα σύνορα πρέπει να εξετάζονται υπό την κανονική διαδικασία, τηρουμένων των διαδικαστικών εγγυήσεων που απαιτούνται από το εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές δίκαιο.

Οι ελληνικές αρχές πρέπει να δώσουν τέλος στην παραβίαση των δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο για ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις και να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για άμεση συμμόρφωση με τις απαιτήσεις της ελληνικής και ενωσιακής νομοθεσίας στη διαδικασία ασύλου, μεριμνώντας ιδίως για την:

1. Εφαρμογή κατάλληλων διαδικασιών που αρμόζουν στη μεταχείριση των ευάλωτων ατόμων και δεν θέτουν σε κίνδυνο την υγεία τους,
2. Άμεση άρση του γεωγραφικού περιορισμού στις περιπτώσεις ευάλωτων αιτούντων, για τους οποίους δεν καθίσταται δυνατή η παροχή επαρκούς υποστήριξης στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου,
3. Άμεση ενημέρωση της Υπηρεσίας Ασύλου από την ΥΠΥΤ για την αναγνώριση αιτούντων ως ευάλωτων, ώστε να διεκπεραιώνεται παραχρήμα η παραπομπή των αιτήσεων τους στην κανονική διαδικασία,
4. Διασφάλιση της τήρησης της αρχής της «μη πρόκλησης βλάβης» καθ' όλη την διάρκεια των διαδικασιών ασύλου και λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων ώστε να αποφεύγεται ο κίνδυνος επανατραυματισμού ευάλωτων αιτούντων και ιδιαίτερα των θυμάτων βασανιστηρίων και άλλων σοβαρών μορφών βίας ή κακομεταχείρισης.

⁹ Άρθρο 2, περ. δ' ΥΑ 1140/2019, ΦΕΚ Β' 4736/20.12.2019.